

Het Nederlandse wapenexportbeleid in 2009

Rapportage over de uitvoer van militaire goederen
van de minister van Economische Zaken en
de minister van Buitenlandse Zaken mede namens
de minister voor Ontwikkelingssamenwerking

juni 2010

Inhoudsopgave rapport Nederlands wapenexportbeleid 2009

	<u>pagina</u>
Hoofdstuk	
Inhoudsopgave	
1 Inleiding	3
2 Instrumenten en procedures van het wapenexportbeleid	3
3 Uitgangspunten van het wapenexportbeleid	4
4 Transparantie in het wapenexportbeleid	6
5 De Nederlandse defensiegerelateerde industrie	6
6 EU-samenwerking	8
7 Het Wassenaar Arrangement	9
8 Wapenbeheersing	10
 Bijlagen	
 1 <i>Overzichten van de waarde van de in 2009 afgegeven vergunningen voor de uitvoer van militaire goederen per categorie goederen en van de waarde van de in 2009 afgegeven vergunningen voor de uitvoer van militaire goederen per land van eindbestemming</i>	 15
2 <i>Schema van de ontwikkeling van de Nederlandse wapenexport voor de jaren 2000-2009</i>	30
3 <i>Overzicht van de waarde van de in 2009 afgegeven vergunningen voor doorvoer van militaire goederen per land van bestemming</i>	31
4 <i>Genotificeerde afgewezen vergunningaanvragen ('denial notifications') in 2009</i>	32
5 <i>Overzicht van in 2009 verkocht overtollig defensiematerieel</i>	34
6 <i>Overzicht van de in 2009 beantwoorde schriftelijke vragen van de Tweede Kamer over wapenexport</i>	35

1. Inleiding

Het voorliggende rapport over het Nederlandse wapenexportbeleid in 2009 is het dertiende rapport dat conform de 'Notitie over meer openbaarheid met betrekking tot de rapportage over de uitvoer van militaire goederen' (Kamerstuk 22 054 Nr. 30, 27 februari 1998) is opgesteld. Het rapport bevat:

- een overzicht van de uitgangspunten en het instrumentarium van het Nederlandse wapenexportbeleid
- een beschrijving van de ontwikkelingen op het gebied van transparantie
- een kenschets van de Nederlandse defensiegerelateerde industrie
- een beschrijving van de voor het wapenexportbeleid relevante ontwikkelingen in de EU
- een schets van rol en betekenis van het Wassenaar Arrangement
- en een beschrijving van de inspanningen op het terrein van de wapenbeheersing met bijzondere aandacht voor de problematiek van de kleine wapens

In *Bijlage 1* bij het rapport staan de waarden van de verleende exportvergunningen in het jaar 2009 per categorie militaire goederen en per bestemmingsland. *Bijlage 2* geeft de ontwikkeling weer van de Nederlandse wapenexport voor de periode 2000-2009. *Bijlage 3* bevat een overzicht van de verstrekte vergunningen voor doorvoer van militaire goederen naar derde landen. In *bijlage 4* worden de door Nederland aan de EU-partners gemelde afwijzingen van aangevraagde vergunningen vermeld. Deze meldingen worden met de partners uitgewisseld uit hoofde van artikel 4 van het Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB tot vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor de controle op de uitvoer van militaire goederen en technologie, voorheen de EU Gedragscode inzake wapenexport. *Bijlage 5* biedt een overzicht van het overtollig defensiematerieel dat in 2009 is verkocht. Tot slot bevat *Bijlage 6* een overzicht van de in 2009 beantwoorde schriftelijke vragen van de Tweede Kamer over het wapenexportbeleid.

2. Instrumenten en procedures van het wapenexportbeleid

Vergunningen voor de uitvoer van militaire goederen worden verstrekt op grond van Algemene Douanewet en de daaronder hangende exportcontrole-instrumentarium. Bedrijven of personen die voornemens zijn goederen en technologie uit te voeren die voorkomen op de zgn. EU lijst van militaire goederen¹, dienen bij de Centrale Dienst voor In- en Uitvoer (CDIU) een aanvraag in voor een uitvoervergunning. De CDIU, onderdeel van de Belastingdienst/Douane Noord van het Ministerie van Financiën, staat voor de verlening van uitvoervergunningen onder beleidstoezicht van het Ministerie van Economische Zaken. Aanvragen voor de uitvoer van militaire goederen naar de NAVO- en EU-lidstaten en daarmee gelijkgestelde landen (Australië, Japan, Nieuw Zeeland en Zwitserland) worden in beginsel door het Ministerie van Economische Zaken afgehandeld. In het verslagjaar gold een uitzondering op deze regel voor Cyprus en Turkije. Aanvragen voor uitvoer naar deze landen, alsmede aanvragen voor uitvoer naar alle overige landen, worden voor advies voorgelegd aan de minister van Buitenlandse Zaken. Diens advies neemt bij de besluitvorming over de afgifte van een exportvergunning een centrale plaats in. Indien wordt vastgesteld dat geen bezwaren bestaan tegen de voorgenomen uitvoer, wordt door het Ministerie van Economische Zaken een uitvoervergunning verleend.

---

¹ Publicatieblad van de Europese Unie Nr. C69 van 18-03-2010 (directe link: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:069:0019:0051:NL:PDF>)

Waar het aanvragen betreft voor uitvoer naar ontwikkelingslanden die voorkomen op de OESO/DAC-lijst geeft de minister van Buitenlandse Zaken na overleg met de minister voor Ontwikkelingssamenwerking een 'ontschot' advies aan de staatssecretaris van Economische Zaken².

In geval van uitvoer van militaire goederen die worden afgestoten door de Nederlandse krijgsmacht, wordt de Kamer vooraf al dan niet vertrouwelijk ingelicht door de staatssecretaris van Defensie. In het geval van afstoting is de normale vergunningprocedure van toepassing en worden dergelijke transacties, net zoals de exporttransacties van het bedrijfsleven, door het Ministerie van Buitenlandse Zaken getoetst aan de criteria van het wapenexportbeleid.

Met een wijziging van de In- en Uitvoerwet werd in 2001 de mogelijkheid gecreëerd om de systematiek en toetsing van het wapenexportbeleid in bepaalde gevallen ook toe te passen op de doorvoer van militaire goederen over Nederlands grondgebied. Sindsdien is de controle op die doorvoer een aantal keren aangepast, maar vanaf augustus 2008 geldt er in beginsel een generieke vergunningplicht, waarop middels artikel 6 van het Besluit strategische goederen een aantal uitzonderingen zijn vastgesteld. De belangrijkste uitzondering betreft doorvoorzendingen die onder de effectieve uitvoercontrole van een bevriend (partner)land of een bondgenoot staan of die bestemd zijn voor één van deze landen, te weten: EU-lidstaten, NAVO-bondgenoten, Zwitserland, Australië, Nieuw Zeeland en Japan (kortweg: EU/NAVO+). Voor zulke doorvoorzendingen geldt wel een meldplicht.

3. Uitgangspunten van het wapenexportbeleid

Aanvragen voor vergunningen voor de uitvoer van militair materieel worden per geval getoetst aan de acht criteria van het wapenexportbeleid met inachtneming van de aard van het goed, de eindbestemming en de eindgebruiker. Deze acht criteria zijn oorspronkelijk vastgesteld door de Europese Raden van Luxemburg (1991) en Lissabon (1992) en inmiddels ook integraal opgenomen in het Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB tot vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor de controle op de uitvoer van militaire goederen en technologie. De criteria luiden als volgt:

- 1. naleving van de internationale verplichtingen van de lidstaten van de Gemeenschap, met name door de Veiligheidsraad van Verenigde Naties en de Europese Gemeenschap uitgevaardigde sancties, de verdragen inzake non-proliferatie en andere onderwerpen, alsmede andere internationale verplichtingen.*
- 2. eerbiediging van de rechten van de mens in het land van eindbestemming en naleving van het internationaal humanitair recht door dat land.*
- 3. de interne situatie van het land van eindbestemming ten gevolge van spanningen of gewapende conflicten.*
- 4. handhaving van vrede, veiligheid en stabiliteit in de regio.*

---

² De OESO/DAC lijst is een door de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling opgestelde lijst van landen die internationale financiële steun ontvangen.

5. *de nationale veiligheid van de lidstaten, van de gebieden waarvan één van de lidstaten de buitenlandse betrekkingen behartigt, alsmede van bevriende landen of bondgenoten.*
6. *het gedrag van het land van eindbestemming ten opzichte van de internationale gemeenschap, met name de houding ten aanzien van terrorisme, de aard van zijn bondgenootschappen en de eerbiediging van het internationaal recht.*
7. *het gevaar dat de goederen een andere dan de opgegeven eindbestemming krijgen, hetzij in het aanschaffende land zelf ofwel via ongewenste heruitvoer.*
8. *de verenigbaarheid van de wapenexporten met het technische en economische vermogen van het ontvangende land, rekening houdend met de wenselijkheid dat staten met een zo gering mogelijk beslag op mensen en economische middelen voor bewapening, in hun legitieme veiligheids- en defensiebehoeften voorzien.*

Op 8 december 2008 nam de Raad van de Europese Unie het besluit om de tien jaar eerder tot stand gekomen EU Gedragscode voor de wapenexport om te zetten in een Gemeenschappelijk Standpunt ³. De bovengenoemde criteria alsook het mechanisme voor informatie-uitwisseling, notificatie en consultatie indien een land een exportvergunningaanvraag in behandeling heeft op een bestemming waarvoor eerder een soortgelijke aanvraag door een andere lidstaat is geweigerd, vormen nog altijd de basis van het Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB, maar de omzetting is ook gepaard gegaan met een uitbreiding van de reikwijdte. Tussenhandel, doorvoer, niet-tastbare vormen van overdracht van technologie en vergunningen voor productielicenties zijn, indien deze activiteiten in een lidstaat onder een vergunningplicht vallen, binnen de werking van het Gemeenschappelijk Standpunt gebracht.

Bosnië en Herzegovina, Canada, Kroatië, Montenegro, Noorwegen en IJsland hebben zich officieel aangesloten bij de criteria en beginselen van het Gemeenschappelijk Standpunt. Noorwegen wisselt bovendien met de EU informatie uit ten aanzien van afgewezen vergunningaanvragen.

Nederland past uiteraard de in VN-, OVSE- en EU-verband afgekondigde wapenembargo's volledig toe. De volgende website biedt een overzicht van de van toepassing zijnde nationale sanctieregelingen ter implementatie van VN en EU sancties, inclusief wapenembargo's: http://www.minbuza.nl/nl/Onderwerpen/Internationale_rechtsorde/Internationale_sancties. Vanwege de beschikbaarheid van actuele informatie via deze site, is besloten niet langer als bijlage bij het Jaarrapport een tabel op te nemen met in het verslagjaar van toepassing zijnde wapenembargo's. Ter aanvulling op het overzicht op de genoemde website, dient te worden opgemerkt dat sinds 1993 een niet-bindend VN-embargo van toepassing is op Armenië en Azerbeidzjan (VN Veiligheidsraad resolutie 853). Tevens is een OVSE-embargo m.b.t. wapens en munitie van kracht op de strijdende partijen in Nagorno-Karabach (besluit van het Senior Comité – voorloper van de Permanente Raad – van 28 februari 1992). Sancties die niet langer van toepassing zijn, zijn overigens te vinden via de website www.wetten.nl.

---

³ Publicatieblad van de Europese Unie Nr. L 335 van 13-12-2008 vanaf pag.99 (directe link <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:335:0099:0103:nl:PDF>)

4. Transparantie in het wapenexportbeleid

Ingevolge een toezegging van de minister van Buitenlandse Zaken gedaan tijdens de begrotingsbehandeling Buitenlandse Zaken in december 1997, bood de regering de Kamer in februari 1998 een notitie aan over meer openbaarheid met betrekking tot de rapportage over de uitvoer van militaire goederen (Kamerstuk 22 054 nr. 30). Het voorliggende rapport over 2009 is het dertiende openbare rapport sedertdien. Het gaat uit van de waarde van de afgegeven vergunningen per categorie militaire goederen en per bestemmingsland. Teneinde de inzichtelijkheid van de cijfers verder te vergroten, zijn per land van bestemming de categorieën goederen nader gespecificeerd. Omwille van een heldere weergave van de trend is ervoor gekozen zowel de geconsolideerde cijfers over 2009 te presenteren, als de cijfers over de eerste en de tweede helft van 2009 afzonderlijk. Voorts is informatie opgenomen over de in het kader het Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB aan de EU-partners gemelde Nederlandse weigeringen tot het verstrekken van een vergunning (zie bijlage 4).

Naast dit rapport over de Nederlandse uitvoer van militaire goederen in 2009, wordt het publiek ook op andere wijze geïnformeerd over het wapenexportbeleid. Zo publiceert de Centrale Dienst voor In- en Uitvoer via de website www.exportcontrole.ez.nl het '*Handboek Strategische Goederen*'. Dit handboek is bedoeld voor personen, bedrijven en instellingen, die professioneel met procedures voor de in- en uitvoer van strategische goederen te maken hebben. De gebruiker vindt daarin informatie over de doelstellingen van het beleid, de toepasselijke wettelijke regelingen en procedures, alsmede allerhande praktische informatie. Het handboek vergroot op deze wijze de bekendheid met dit specifieke beleidsterrein. Het handboek wordt regelmatig herzien in het licht van de (inter)nationale ontwikkelingen op dit terrein.

Op de eerder genoemde website is ook andersoortige informatie te vinden over uit- en doorvoer van strategische goederen, waaronder dit rapport en sleutelgegevens over alle afgegeven vergunningen voor de uitvoer van militaire goederen alsmede maandoverzichten met kerngegevens over de doorvoer van militaire goederen over Nederlands grondgebied. Deze gegevens zijn ontleend aan de verplichte meldingen die over zulke doorvoer gedaan moeten worden bij de Centrale Dienst voor In- en Uitvoer. Op de exportcontrole website zijn maandoverzichten te vinden van alle afgegeven vergunningen voor militaire goederen, van alle afgegeven vergunningen voor goederen voor tweëerlei gebruik (dual use), alsook van alle binnengekomen meldingen van doorvoer van militaire goederen. Zoals reeds enkele jaren gebeurt, zijn de gegevens over verstrekte vergunningen voor doorvoer opgenomen in dit jaarrapport (bijlage 3).

5. De Nederlandse defensiegerelateerde industrie

De Nederlandse defensiegerelateerde industrie bestaat, op een enkele uitzondering na, vooral uit civiele ondernemingen en onderzoeksinstituten met in militaire productie gespecialiseerde onderdelen. Deze sector is weliswaar van beperkte omvang, maar kenmerkt zich door technologisch hoogwaardige productie, frequente innovatie en hoog opgeleid personeel. Het overheidsbeleid is er, binnen de kaders van een verantwoord buitenlands- en veiligheidsbeleid, op gericht deze technologisch waardevolle capaciteit voor Nederland te behouden. Daartoe worden Nederlandse bedrijven rechtstreeks, of indirect door middel van compensatieopdrachten, betrokken bij nationale militaire aanbestedingen. Omdat de Nederlandse markt te klein is om de aanwezige

expertise in stand te houden, wordt ook deelname van de Nederlandse defensiegerelateerde industrie aan internationale samenwerking op het gebied van defensiematerieel gestimuleerd. Zodoende zijn inmiddels commerciële relaties ontstaan, met name met Duitse, Amerikaanse, Britse en Belgische ondernemingen, waarbij ook gezamenlijke verplichtingen worden aangegaan met betrekking tot het onderhoud van systemen en de naleverantie van onderdelen. Samenwerkingsverbanden zijn eveneens van belang voor de leveranties aan derde landen. De mogelijkheid voor Nederlandse bedrijven om langdurige internationale samenwerkingsrelaties aan te gaan, hangt in dat licht mede af van de transparantie en de consistentie van het Nederlandse wapenexportbeleid.

De exportactiviteiten van deze sector worden beschouwd als een noodzakelijke voorwaarde voor de continuïteit van de bestaande kennisbasis. Evenzeer wordt erkend dat in het belang van de internationale rechtsorde en de bevordering van vrede en veiligheid grenzen moeten worden gesteld aan de exportactiviteiten van de defensiegerelateerde industrie. Binnen die grenzen mag de Nederlandse industrie, naar het oordeel van de regering, voorzien in de legitieme behoefte van andere landen aan defensiematerieel. Rekening houdend met bovengenoemde omstandigheden heeft de Nederlandse defensiegerelateerde industrie zich steeds meer gespecialiseerd. De ondernemingen met het grootste exportaandeel in hun militaire productie fabriceren voornamelijk technologisch hoogwaardige componenten en subsystemen. De maritieme sector is nog altijd wel in staat om alle productiefasen tussen tekentafel en tewaterlating op zich te nemen, en daarmee bij te dragen aan Nederlandse uitvoer van complete wapensystemen.

De meest recente kwantitatieve gegevens over het defensiegerelateerde bedrijfsleven zijn op basis van vrijwilligheid door de betrokken bedrijven beschikbaar gesteld in het kader van een studie uitgevoerd door EIM in opdracht van EZ/CMP waarover de Tweede Kamer per brief van 16 mei 2008 werd geïnformeerd⁴. De kerngegevens hieruit zijn als volgt:

Tabel 1 Capaciteitsgegevens van de Nederlandse defensiegerelateerde industrie

<i>omschrijving</i>	
aantal bedrijven	290
% defensiegerelateerde bedrijven met civiele werkzaamheden	92
defensiegerelateerde omzet 2006	€ 3,56 miljard
defensiegerelateerde omzet als % van de totale omzet	4%
omvang defensiegerelateerde export	€ 1,58 miljard
aantal defensiegerelateerde werkzame personen	16.740
aantal defensiegerelateerde arbeidsplaatsen	15.770
aantal defensiegerelateerde R&D-arbeidsplaatsen	3.400

Bron: EIM 2008.

Het betreft gegevens over productie (civiel/militair), export (als deel van de totale omzet), werkgelegenheid e.d. Al enige jaren telt Nederland ongeveer 290, veelal kleine en middelgrote

⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 31 125, nr. 6.

ondernemingen die betrokken zijn bij militaire productie. Daarbij moet worden bedacht dat militaire productie wordt gedefinieerd als productie op basis van binnenlandse en buitenlandse defensieopdrachten en niet als productie van goederen die op grond van het In- en uitvoerbesluit strategische goederen bij uitvoer vergunningplichtig zijn. Daardoor kan bijvoorbeeld de hier vermelde exportwaarde afwijken van de totale waarde van de afgegeven uitvoervergunningen.

Naar schatting levert militaire productie gemiddeld een totale Nederlandse omzet op van € 3,56 miljard per jaar. Het betreft een aandeel van gemiddeld circa 4% op de totale omzet van de betrokken bedrijven en instituten, die voor het merendeel derhalve vooral civiele activiteiten ontplooiën. Er zijn slechts enkele bedrijven die zich vrijwel geheel op de defensiemarkt richten. Van de totale export van deze bedrijven en instituten wordt ongeveer 44% ofwel circa € 1,58 miljard als militaire export gekwalificeerd. De hoogwaardige kennisontwikkeling die gepaard gaat met militaire productie stelt deze bedrijven en instituten in staat productinnovaties te bewerkstelligen en is daarenboven belangrijk voor militaire 'spin-offs' en civiele 'spill-overs'. De 'lucht- en ruimtevaartsector' is met 51% de meest genoemde sector waarin de bedrijven actief zijn, gevolgd door de maritieme sector, de commando-, control- en communicatiesector en de informatietechnologiesector. Het aantal defensiegerelateerde werkzame personen bedraagt iets minder dan 17.000. Gecorrigeerd voor parttime arbeid komt het aantal defensiegerelateerde arbeidsplaatsen uit op krap 16.000. Een flink gedeelte hiervan wordt ingenomen door R&D-activiteiten: 3.400 arbeidsplaatsen, oftewel ruim 20% van de defensiegerelateerde werkgelegenheid.

6. EU-samenwerking

EU-samenwerking inzake wapenexporten vindt plaats in de Raadswerkgroep conventionele wapenexport, COARM. Namens Nederland nemen vertegenwoordigers van Buitenlandse Zaken en Economische Zaken deel aan COARM-vergaderingen. In COARM wisselen de lidstaten, in het kader van het Gemeenschappelijk Veiligheids- en Defensiebeleid (GVDB) van de EU, informatie uit over hun wapenexportbeleid en trachten zij dit beleid en de daarop betrekking hebbende procedures beter op elkaar af te stemmen. De basis hiervoor is het EU-Gemeenschappelijk Standpunt (GS), dat op 8 december 2008 door de Raad werd vastgesteld.

De zogenaamde *best practice* richtlijnen voor de implementatie van de afzonderlijke criteria van het EU-GS werden in 2007 afgerond en opgenomen in de Gebruikershandleiding bij het GS. De gemeenschappelijke interpretatie van de criteria bevordert harmonisatie van het wapenexportbeleid van de EU-lidstaten en draagt bij aan de integratie van nieuwe lidstaten in de systematiek van het GS. Tevens blijken de richtlijnen een nuttig instrument voor zogenaamde *outreach* activiteiten naar landen buiten de EU. De Gebruikershandleiding⁵ bevat ook praktische richtlijnen voor de in het GS opgenomen informatie- en consultatie-procedure inzake geweigerde exportvergunningen (*denials*). Ook is sinds januari 2004 de centrale databank van nationale *denials* in werking getreden, die beheerd wordt door het Raadssecretariaat van de EU in Brussel. Deze databank dient door EU-landen voorafgaand aan vergunningverlening geraadpleegd te worden om te zien of er in gelijksoortige gevallen door andere EU-lidstaten een weigering is afgegeven. Indien dit het geval is, dient tussen de betrokken Staten geconsulteerd te worden. In geval de eerdere afwijzing niet wordt gevolgd dient dit met redenen omkleed te worden.

---

⁵ De Gebruikershandleiding (User's Guide) is gepubliceerd via de Exportcontrole website van de Europese Unie: (directe link: <http://www.consilium.europa.eu/cms3/fo/showPage.asp?id=1484&lang=nl&mode=g>)

In november 2009 is het elfde EU-jaarrapport gepubliceerd⁶, waarin verslag wordt gedaan van de in COARM besproken onderwerpen. Het rapport bevat daarnaast gedetailleerde statistische informatie over de uitvoer van militair materieel door de EU-lidstaten in 2008. In het rapport zijn per land van bestemming gegevens opgenomen over het uitvoerende land, de aantallen afgegeven vergunningen, de waarde van de afgegeven vergunningen en afgewezen vergunningaanvragen. De gegevens zijn opgesplitst per categorie van de militaire lijst. Daarnaast wordt deze informatie ook weergegeven per regio en wereldwijd. Daar exporten t.b.v. internationale missies (VN-missies) in landen die onder embargo staan, regelmatig vragen oproepen, zijn in het EU-jaarrapport ook separate tabellen opgenomen met overzichten van leveranties t.b.v. internationale missies. In het rapport staan tenslotte het aantal toegekende en afgewezen vergunningen voor tussenhandeldiensten (*brokering*) en het aantal door EU-partners gevoerde consultaties.

Vooruitlopend op de publicatie van het twaalfde EU-Jaarrapport later dit jaar, kan worden gemeld dat de lidstaten in 2009 circa 406 afgewezen vergunningaanvragen in Europees verband hebben genotificeerd, hetgeen beduidend meer is dan 2008 (2008: 329, 2007: 425 en 2006: 360). Het aantal gevoerde consultaties kwam uit op circa 101, hetgeen vergelijkbaar is met voorgaande jaren, met uitzondering van 2006 toen het aantal consultaties beduidend lager lag.

Nederland is in 2009 overigens betrokken geweest bij in totaal elf consultaties. Zeven consultaties zijn door Nederland geïnitieerd en over vier Nederlandse afwijzingen is ons land door andere lidstaten geconsulteerd.

7. Het Wassenaar Arrangement

Het thema wapenexport wordt in multilateraal verband besproken in het "Wassenaar Arrangement on Export Controls for Conventional Arms and Dual Use Goods and Technologies" (WA). Aan dit forum, dat zijn naam ontleent aan de plaats waar onder Nederlands voorzitterschap de onderhandelingen over de oprichting van het arrangement werden gevoerd, namen in het verslagjaar 40 landen deel, waaronder de VS, Rusland en op Cyprus na alle EU-lidstaten⁷. Deze landen vertegenwoordigen volgens schattingen tezamen meer dan 90% van de werelduitvoer van militaire goederen.

Doel van het WA (zoals geformuleerd in de zgn. Initial Elements⁸) is het leveren van een bijdrage aan de regionale en internationale veiligheid en stabiliteit. Het middel hiertoe is de regelmatige onderlinge rapportage inzake de uitvoer naar derde landen van wapens en van goederen die voor militaire doeleinden kunnen worden gebruikt. Dit moet leiden tot meer kennis en verantwoordelijkheidsbesef bij de nationale toetsing van aanvragen voor vergunningen voor de uitvoer van deze goederen. Immers, meer informatie betekent dat de deelnemende landen beter kunnen beoordelen of er sprake is van destabiliserende accumulatie van militaire middelen in bepaalde landen of regio's. In dat geval zouden de deelnemende landen terughoudender moeten worden met het afgeven van vergunningen op dergelijke bestemmingen.

---

⁶ Publicatieblad Europese Unie C265 van 6 november 2009 (zie link naar EU pagina bij voetnoot 5)

⁷ In 2009 is alleen Cyprus vanwege Turkse bezwaren nog geen partij.

⁸ De Initial Elements zijn te vinden op de website van het Wassenaar Arrangement: www.wassenaar.org

Het Wassenaar Arrangement kent naast een lijst van goederen voor (conventioneel) tweëerlei gebruik die voor Nederland via de Europese Dual Use Verordening van toepassing wordt ook een lijst militaire goederen die geacht worden aan exportcontrole te zijn onderworpen. Elke herziening van de WA-lijst leidt tot een aanpassing van de EU lijst van militaire goederen. Waar het de Nederlandse exportcontrole op militaire goederen betreft, wordt in de Uitvoeringsregeling strategische goederen direct verwezen naar de EU lijst van militaire goederen.

Gedurende het verslagjaar besteedde het Arrangement veel aandacht aan wijzigingsvoorstellen voor de controlelijsten, het uitwisselen van informatie over exporten van militaire goederen en goederen voor tweëerlei gebruik met mogelijk conventioneel militair eindgebruik, en aan contacten met niet-deelnemende landen en internationale organisaties (outreach). Participerende landen hebben zich in 2009 wederom gebogen over een aantal voorstellen om de interne openheid binnen het Wassenaar Arrangement te vergroten, bijvoorbeeld door de toevoeging van een rapportagecategorie kleinkaliber munitie aan de onderling uit te wisselen data over wapenexporten, en door de introductie van "denial notifications" - het uitwisselen van gegevens over afgewezen vergunningen - zoals nu al binnen de EU in het kader van het Gemeenschappelijk Standpunt gebeurt. Voorts werd gesproken over "best practice guidelines" rond het thema Internal Compliance Programmes (ICP's) en werden de mogelijkheden onderzocht om nadere regels te stellen ten aanzien van het vervoer van militaire goederen.

Evenals in het voorgaande jaar vroeg WA-deelnemer Rusland in 2009 veel aandacht voor het begrip "*destabilizing accumulation of arms*", ofwel een wapenopbouw die (mogelijk) destabiliserend werkt. Aanleiding voor de Russische focus op deze definitie was de 5-daagse oorlog tussen Georgië en Rusland in augustus 2008 en de veronderstelling van Rusland dat WA-deelnemers hadden moeten inzien dat er te veel wapens aan Georgië werden geleverd vóór de oorlog. Tijdens de Plenaire Vergadering in december 2009 werd besloten dat in 2010 en marge van beide General Working Group bijeenkomsten een aparte "*open-ended ad hoc meeting*" over het thema "*destabilizing accumulations*" zal plaatsvinden.

Nederland heeft ook dit jaar actief meegewerkt aan het Arrangement, onder meer door het Voorzitterschap van de General Working Group op zich te nemen, door actief deel te nemen aan discussies en door presentaties te geven over de douane, over specifieke zendingen van strategische goederen waar Nederland mee te maken heeft gehad, en over militaire aankopen door een aantal landen in Zuid-Amerika. Meer informatie over de uitgangspunten, doeleinden en actuele ontwikkelingen van het WA, alsook de teksten van de openbare documenten, is te vinden op de web site www.wassenaar.org.

8. Wapenbeheersing

Op gebied van wapenbeheersing spelen diverse onderwerpen die relevant zijn voor het wapenexportbeleid. Hieronder vallen activiteiten met betrekking tot kleine en lichte wapens, het mogelijk tot stand te brengen internationale wapenhandelsverdrag en het VN-Wapenregister.

Clustermunitie

In het verslagjaar werden verdere stappen gezet naar ratificatie van het Verdrag inzake Clustermunitie. Eind 2009 hadden 104 landen, waaronder Nederland, het Verdrag ondertekend en

26 landen het Verdrag geratificeerd.⁹ Nederland hoopt de ratificatie zo spoedig mogelijk te hebben afgerond.

Het Verdrag inzake Clustermunitie is een juridisch bindend instrument. Het bevat een vergaand verbod op gebruik, productie, overdracht en opslag van typen clustermunitie die onacceptabel humanitair leed veroorzaken. Daarnaast biedt het Verdrag een raamwerk voor samenwerking en assistentie met bepalingen over onder meer de zorg voor overlevenden, de ruiming van met clustermunitie verontreinigde gebieden en de vernietiging van voorraden van verboden clustermunitie. In het Verdrag is tevens een bepaling opgenomen op basis waarvan militaire samenwerking met niet-Partijstaten mogelijk blijft (het zogenaamde interoperabiliteitsartikel). Opname van een dergelijke bepaling was voor Nederland en een groot aantal gelijkgezinde landen een belangrijke voorwaarde om met het eindresultaat te kunnen instemmen. Het Verdrag bevat geen overgangperiode en stelt uitdrukkelijk dat geen voorbehouden kunnen worden gemaakt. Hiermee wint het ook aan kracht.

De Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (SGVN) en de president van het Internationale Rode Kruis hebben het verdrag omschreven als een nieuwe standaard in het humanitair oorlogsrecht. De Nederlandse regering sluit zich hierbij aan.

- Complementariteit

Nederland zal landen die het Verdrag inzake Clustermunitie nog niet hebben ondertekend aansporen om zich aan te sluiten bij het verdrag. Nederland zal ook actief blijven deelnemen aan de onderhandelingen over clustermunitie in het kader van de 'Convention on Certain Conventional Weapons' (CCW). Via de CCW wordt beoogd het aantal landen dat gebonden is aan regels inzake clustermunitie zo groot mogelijk te maken. Belangrijke aandachtspunten daarbij zijn de synergie en de wederzijdse versterking tussen de Oslo- en CCW-processen m.b.t. clustermunitie. Nederland heeft een voorstel gedaan om de complementariteit van het Verdrag inzake Clustermunitie, dat op 1 augustus 2010 in werking treedt, met bestaande verdragen zoals het CCW, een toekomstig CCW-Protocol inzake clustermunitie en internationaal humanitair recht te garanderen. Met name het huidige Protocol V bij de CCW, waarin algemene bepalingen over explosieve oorlogsresten zijn opgenomen, is hierbij van belang.

Kleine en lichte wapens (SALW)

Nederland zet zich in om de ongecontroleerde verspreiding van kleine en lichte wapens en daaraan gerelateerde munitie aan banden te leggen. De Nederlandse inzet heeft ten doel om het aantal slachtoffers van gewapend geweld, gewapende conflicten en criminaliteit te verminderen en daarmee bij te dragen aan veiligheid en stabiliteit, als voorwaarde voor duurzame ontwikkeling en het bereiken van de doelstellingen op gebied van armoedebestrijding.

Binnen de wapenbeheersing is de aanpak van de kleine wapens problematiek een belangrijk onderwerp. De afgelopen jaren hebben voornamelijk in het teken gestaan van enerzijds ontwikkelingen op het multilaterale vlak, en anderzijds steun voor praktische projecten ten aanzien van wapenvernietiging, *stockpile management* en aanverwante technische onderwerpen. Er zijn tal van internationale en regionale afspraken uit deze multilaterale inspanningen voortgekomen, zoals het overkoepelende "VN actieprogramma voor kleine wapens" (2001), en de *Geneva Declaration on*

---

⁹ Op moment van schrijven hebben 106 landen het Verdrag ondertekend en 32 geratificeerd, waarmee het op 1 augustus 2010 in werking zal treden.

Armed Violence and Development (2006). Nederland heeft ook in 2009 een actieve rol gespeeld om deze afspraken verder uit te werken en te concretiseren.

- VN-Actieprogramma

Op grond van het VN-Actieprogramma zijn staten gehouden om zich op nationaal, regionaal en internationaal niveau actief in te zetten op het gebied van kleine wapens. Hieronder vallen onder meer de ontwikkeling en implementatie van wapenwetgeving, de vernietiging en veilige opslag van (overtollige) wapens en munitie, een verbeterde samenwerking tussen staten -o.a. bij het identificeren en traceren van illegale wapens- en het assisteren en ondersteunen van landen en regio's die over onvoldoende capaciteit beschikken om de maatregelen zoals genoemd in het VN-Actieprogramma te implementeren.

In de praktijk betekent dit onder meer dat Nederland inzet op langdurige steun aan een aantal partnerlanden waar de capaciteit om deze afspraken te implementeren ontbreekt. Dit vertaalt zich in structurele steun voor de *National Focal Points* (verplicht onder het VN Actieprogramma) en de ontwikkeling van nationale strategieën om de proliferatie van kleine wapens aan banden te leggen. Daarnaast krijgt het thema kleine wapens bijvoorbeeld in Burundi nadere invulling binnen het in 2008 afgesloten meerjarige *Memorandum of Understanding* met de Burundese overheid. Dit MoU richt zich op *Security Sector Development*, waarbij hervorming van de politie en defensie sector van het land centraal staat. Een specifiek kleine wapens programma is onderdeel hiervan.

- Geneva Declaration on Armed Violence and Development

Door deze Verklaring in 2006 te ondertekenen heeft Nederland blijk gegeven van het besef dat gewapend geweld en ontwikkeling onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Als lid van de kerngroep van de *Geneva Declaration* is Nederland nauw betrokken bij de verdere ontwikkeling van de beginselen van deze verklaring. Inmiddels hebben 108 landen de verklaring ondertekend. De komende periode zal Nederland als lid van de *Geneva Declaration core group*, zich inzetten voor toetreding van vooral grotere landen tot deze groep om zo meer "diplomatieke slagkracht" te verkrijgen voor de doelstellingen van deze groep. Naast het verkrijgen van voldoende internationaal draagvlak voor de koppeling tussen gewapend geweld en het behalen van ontwikkelingsdoelstellingen – en derhalve ook de Millennium Ontwikkelingsdoelen ¹⁰– heeft Nederland zich actief ingezet om de *Geneva Declaration* te koppelen aan concrete resultaten in een aantal focuslanden, waaronder Burundi.

In 2008 is een directe koppeling tot stand gebracht tussen de *Geneva Declaration* en de VN. Dit is gedaan door eind 2008 een resolutie over gewapend geweld en de relatie met ontwikkeling in de AVVN in te dienen (res. 63/23), waarin de SGVN vraagt aan alle lidstaten hun visie en beleid op dit gebied uiteen te zetten. Deze resolutie heeft tot een rapport van de SGVN geleid waarin het belang van het tegengaan van gewapend geweld als voorwaarde voor armoedebestrijding, duidelijk wordt uiteengezet. In 2009 is het vervolg op deze resolutie voorbereid en zal een nieuwe resolutie oproepen tot het verder uitwerken van concrete afspraken hierover.

Als derde aspect, genereert de *Geneva Declaration* momentum voor het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek naar de relaties, impact en wereldwijde kosten van gewapend geweld. In totaliteit zal het werk dat binnen deze verklaring verricht wordt, een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de wereldwijde bereidheid om alle vormen van gewapend geweld en de ongebreidelde

---

¹⁰ Dit zijn internationale afspraken over acht concrete ontwikkelingsdoelen die in 2015 moeten zijn gehaald.

verspreiding van kleine wapens - als grote belemmering voor het behalen van ontwikkelingsdoelstellingen - tegen te gaan.

- EU Kleine Wapens

De EU Lidstaten rapporteren jaarlijks over nationale activiteiten ter uitvoering van het Gemeenschappelijk Optreden 2002/589/GBVB inzake de bijdrage van de Europese Unie aan de bestrijding van de destabiliserende accumulatie en verspreiding van handvuurwapens en lichte wapens. De nationale verslagen en de EU- activiteiten worden samengevoegd in het *Joint Annual Report*¹¹ waaraan Nederland jaarlijks bijdraagt. Een nieuwe ontwikkeling binnen de EU is de financiering en oprichting van een database die informatie verschaft over van wapensmokkel verdachte luchtvaartmaatschappijen in Afrika.

Via de EU wordt ook aan de financiering van concrete programma's bijgedragen. Zo werd onlangs een aanzienlijk bedrag toegezegd voor de financiering van programma's van RECSA (Regional Centre on Small Arms). Deze regionale organisatie richt zich op de invoering van nationale wet- en regelgeving in Afrika om zo verspreiding en bezit van kleine wapens tegen te gaan. Ook houdt RECSA zich bezig met het vernietigen en markeren van wapenvoorraden in Afrikaanse landen.

- Nederlandse Projectsteun

In 2009 heeft Nederland wederom diverse kleine wapens projecten gefinancierd vanuit het Stabiliteitsfonds. Hierin vallen specifieke programma's voor het vernietigen van kleine wapens en munitie, alsook capaciteitsopbouw van toezichhoudende en uitvoerende instanties op het gebied van kleine wapens. Dit betrof onder andere programma's voor het vernietigen van kleine wapens en munitie in Congo en Burundi, alsook capaciteitsopbouw van toezichhoudende en uitvoerende instanties in de Grote Meren regio en de Hoorn van Afrika. De hoofddoelstellingen van laatstgenoemde programma's zijn:

- Assisteren bij de ontwikkeling van wet- en regelgeving t.a.v. bezit, productie en handel in kleine wapens en de implementatie van beleid op dit gebied;
- De capaciteit van overheden op dit gebied versterken;
- De capaciteit van maatschappelijke organisaties op dit gebied versterken;

Internationaal Wapenhandelsverdrag

In 2009 hebben twee bijeenkomsten plaatsgevonden van de zogenaamde 'Open-Ended Working Group towards an Arms Trade Treaty'. In dit kader hebben VN-lidstaten met elkaar van gedachten gewisseld over de reikwijdte en parameters van een mogelijk Wapenhandelsverdrag. Nederland heeft actief deelgenomen aan deze bijeenkomsten op basis van de eerder aan de Secretaris-Generaal van VN kenbaar gemaakte visie.

Tijdens de 64e Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN) is met overweldigende meerderheid en met steun van de VS (die tegen eerdere resoluties inzake het ATT hadden gestemd) een resolutie aangenomen waarin is afgesproken om in 2012 een VN-conferentie bijeen te roepen om een ATT uit te onderhandelen. De Conferentie zal voorafgegaan worden door voorbereidende bijeenkomsten in 2010 en 2011.

---

¹¹ Rapportages worden gepubliceerd via de Exportcontrole website van de Europese Unie: (directe link http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=1484&lang=nl&mode=g)

Openheid in bewapening en het VN-Wapenregister

Het VN-Wapenregister, in 1992 ingesteld mede op initiatief van Nederland, geeft op jaarbasis informatie over het land van uitvoer van militaire goederen, het eventuele land van doorvoer en het land van invoer, alsmede de omvang van de goederenstromen verdeeld over de volgende categorieën: I. gevechtstanks, II. pantsergevechtsvoertuigen, III. zware artilleriesystemen, IV. gevechtsvliegtuigen, V. gevechtshelikopters, VI. oorlogsschepen, VII. raketten en raketwerpers. Sinds 2006 kan bovendien op vrijwillige basis gerapporteerd worden over de in- en uitvoer van kleine en lichte wapens. In 2007 hebben bijna 40 landen, waaronder Nederland, deze informatie toegevoegd aan de nationale rapportages aan het Register. De doelstelling van Nederland blijft de toevoeging van “kleine en lichte wapens” als volwaardig achtste categorie aan het Register.

Sinds de instelling van het Register hebben 175 landen op enig moment aan het Register gerapporteerd, waaronder alle belangrijke wapenproducerende, -importerende en -exporterende landen. Naar schatting omvat het Register inmiddels meer dan 95% van de wereldwijde handel in de hogergenoemde zeven categorieën conventionele wapens. Het streven blijft om universele, consistente deelname te bereiken. Met het aannemen van AVVN/RES/61/77 in december 2006 is vastgelegd dat het VN-Wapenregister alleen bestemd is voor transacties tussen VN-lidstaten. Hiermee is voor China, dat jarenlang niet rapporteerde vanwege notificaties (van de VS) van leveringen aan Taiwan, de weg weer geëffend om deel te nemen aan het Register. China heeft in juli 2009 de rapportage over 2008 ingediend.

Tweemaal in de drie jaar wordt door Nederland de AVVN-resolutie Transparency in Armaments ingediend, die traditioneel kan rekenen op de steun van een grote meerderheid van de VN-lidstaten. In 2009 stemden 150 staten vóór, waaronder China, Israël, de VS, en de Russische Federatie. De resolutie kon bovendien rekenen op een recordaantal co-sponsors (103). Deze resolutie zorgt ervoor dat één keer in de drie jaar een groep regeringsexperts bijeenkomt ter evaluatie en verdere ontwikkeling van het Register en om te zorgen dat de uitkomsten hiervan vervolgens worden geïmplementeerd. In de eerste helft van 2009 is de expertgroep opnieuw bijeen gekomen.

Nederland blijft zich inzetten voor universele deelname aan, en effectiviteit van het VN-Wapenregister. Mede op Nederlands initiatief benadrukt de EU in alle relevante fora het belang van openheid in bewapening en deelname aan het VN-Wapenregister. Zo wordt de SGVN jaarlijks geïnformeerd over het standpunt van de EU inzake openheid in bewapening en worden de gegevens ook in het kader van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) uitgewisseld.

VN-transparantie in wet- en regelgeving

Sinds 2002 dient Nederland de AVVN-resolutie *National legislation on transfer of arms, military equipment and dual-use technology* in en sinds 2005 gebeurt dat om het jaar. Met deze resolutie, die ook in 2009 met consensus werd aangenomen, worden VN-lidstaten opgeroepen om informatie betreffende hun nationale wetgeving op het gebied van wapenexport uit te wisselen. In het kader van deze resolutie is tevens een elektronische VN-database in het leven geroepen. Hier kunnen de uitgewisselde wetteksten en overige informatie in worden opgenomen en zijn deze voor een ieder makkelijk toegankelijk. Inmiddels bevat deze database bijdragen van 46 landen, waaronder Nederland.

**Bijlage 1: Overzichten van de waarde van de in het jaar 2009 afgegeven vergunningen
voor de definitieve uitvoer van militaire goederen
per categorie goederen en per land van eindbestemming.**

Inleiding

De totale waarde van de afgegeven vergunningen in 2009 bedroeg, afgerond op twee cijfers na de komma, € 1.409,94 miljoen. Dit is een lichte stijging ten opzichte van 2008, toen de totale waarde op € 1.257,67 miljoen uitkwam, maar is ook de hoogste waarde sinds het verschijnen van de jaarrapporten over het Nederlandse wapenexportbeleid. Die hoge waarde wordt in belangrijke mate bepaald door één vergunning voor de leverantie van een drietal nieuwbouw marineschepen aan Marokko. Met een waarde van meer dan een half miljard euro staat Marokko dan ook bovenaan de top 5 van de belangrijkste bestemmingen in het verslagjaar. Op de tweede plaats staat de VS met een waarde van € 178,28 miljoen die vooral is opgebouwd uit vergunningen voor leveranties van onderdelen voor gevechtsvliegtuigen (F-16, maar inmiddels ook de JSF of F-35) en vergunningen voor delen van lanceerinrichtingen voor luchtverdedigingsraketten. Duitsland staat met een waarde van bijna € 149 miljoen op de derde plaats. Een waarde die, zoals meestal, is toe te schrijven aan vergunningen voor de leverantie van delen van militaire voertuigen, zoals de in het verslagjaar belangrijke leveranties ten behoeve van het Groot Pantserwielvoertuig Boxer. Op de vierde plaats staat Canada met bijna € 85 miljoen en op de vijfde plaats staat Turkije met € 66,42 miljoen. In beide gevallen betreft het hoofdzakelijk leveranties van radarapparatuur. Vermeldenswaard zijn voorts nog grote vergunningen op een tweetal andere bestemmingslanden. De grootste afstotingszaak waarvoor in het verslagjaar voor bijna € 29 miljoen aan vergunningen werd afgegeven betrof de verkoop van overtollige F-16's met randapparatuur aan Jordanië en een vergunning met een waarde van bijna € 25 miljoen werd afgegeven voor de levering van delen van een Offshore Patrol Vessel, bestemd voor de Roemeense grenspolitie.

De vergunningwaarde voor de uitvoer van militaire goederen vormde iets meer dan 0,45% van de totale waarde van de Nederlandse uitvoer van goederen in 2009 (€ 309,5 miljard). Voor de internationale vergelijking van dit percentage is het van belang te weten dat in Nederland niet alleen de uitvoer van het Nederlandse bedrijfsleven vergunningplichtig is, maar dat de overheid zelf ook een vergunning voor de uitvoer van militaire goederen moet aanvragen. Alleen het eigen materieel van Nederlandse legeronderdelen dat voor oefeningen of internationale operaties naar het buitenland gaat, is uitgezonderd van de uitvoervergunningplicht. Afstoting van Nederlands defensiematerieel aan derde landen is – anders dan in sommige andere landen – dus wel opgenomen in de cijfers.

Methodologie

De hierna gemelde waarden zijn gebaseerd op de waarde van de vergunningen voor definitieve uitvoer van militaire goederen, die zijn afgegeven in de periode waarover verslag wordt uitgebracht. De vergunningwaarde geeft de maximum exportwaarde aan, welke op het moment van publicatie evenwel niet hoeft te corresponderen met de daadwerkelijk gerealiseerde exporten. Vergunningen voor tijdelijke uitvoer zijn in de rapportage buiten beschouwing gelaten, daar aan deze vergunningen een verplichting tot wederinvoer is gekoppeld. Hierbij gaat het vooral om zendingen voor demonstratie- of tentoonstellingsdoeleinden. Vergunningen voor proef- of monsterzendingen worden overigens wel opgenomen in de rapportage, omdat vanwege de aard van deze exporten geen verplichting tot wederinvoer wordt opgelegd. Vergunningen voor goederen die na reparatie in Nederland retour worden gezonden, worden evenmin in de rapportage

opgenomen. Het moet dan echter wel gaan om eerder vanuit Nederland geleverde goederen, waarvan de waarde bijgevolg in een eerdere rapportage is opgenomen. Opname van deze zogenoemde 'retour-na-reparatie' vergunningen zou immers tot dubbeltelling leiden. Om dezelfde reden komen vergunningen waarvan de looptijd wordt verlengd niet terug in de rapportage. Hetzelfde geldt ten slotte voor vergunningen die worden vervangen in verband met, bijvoorbeeld, een adreswijziging van de ontvanger. Indien een verlengings- of vervangingsvergunning met een hogere waarde dan de oorspronkelijke vergunning wordt afgegeven, wordt die meerwaarde uiteraard wél gerapporteerd.

Bij de indeling van de vergunningwaarde voor individuele transacties in het overzicht van de waarde per categorie militaire goederen moesten in veel gevallen bijgeleverde reservedelen en installatiekosten als onderdeel van de waarde van complete systemen genoteerd worden. De waarde van vergunningen voor een eerste levering van een systeem wordt vaak gebaseerd op de contractwaarde, waarin ook zaken als installatie en levering van een aantal reservedelen kunnen zijn meegenomen. De waarde van vergunningen voor naleverantie van onderdelen is opgenomen in de categorieën A10 of B10. Ten slotte moest er ten behoeve van het overzicht van de waarde van de afgegeven vergunningen per categorie militaire goederen een keuze worden gemaakt met betrekking tot de indeling van subsystemen. Daarbij is geopteerd voor een uitsplitsing op basis van de vraag in hoeverre een subsysteem als onafhankelijk of multifunctioneel systeem te beschouwen is. Dit is met name van belang voor de indeling van vergunningen voor de uitvoer van militaire elektronica. Indien een dergelijk product slechts een maritieme toepassing kent, zijn de betrokken subsystemen en de onderdelen daarvoor ingedeeld in de categorie A10, als onderdelen voor de categorie A6 'oorlogsschepen'. Indien een dergelijk product niet evident aan een van de eerste zeven subcategorieën van de hoofdcategorie A is gekoppeld, zal het zijn ingedeeld in subcategorie B4 of B10.

2009 (1^e helft)

Tabel 1: Waarde van afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen in het eerste halfjaar van 2009 per categorie ¹

Hoofdcategorie A "Wapens & Munitie"	2009 (1) waarde in mln euro's
1. Tanks	11,34
2. Pantservoertuigen	0,03
3. Groot kaliber wapens (>12,7 mm)	-
4. Gevechtsvliegtuigen	-
5. Gevechtshelikopters	-
6. Oorlogsschepen	-
7. Geleideraketten	-
8. Klein kaliber wapens (<=12,7 mm)	0,12
9. Munitie en explosieven	0,75
10. Onderdelen en componenten voor "wapens en munitie" ²	244,49
Totaal Cat. A	256,73

Hoofdcategorie B "Overige militaire goederen"	2009 (1) waarde in mln euro's
1. Overige militaire voertuigen	6,00
2. Overige militaire vliegtuigen en helikopters	-
3. Overige militaire vaartuigen	4,78
4. Militaire elektronica	34,34
5. ABC-stoffen voor militair gebruik	-
6. Militair oefenmaterieel	0,01
7. Producten voor bepantsering en bescherming	0,01
8. Militaire hulp- en productieapparatuur	3,06
9. Militaire technologie en programmatuur	33,46
10. Onderdelen en componenten voor "overige militaire goederen" ³	45,04
Totaal Cat. B	126,70
Totaal Cat. A + B	383,43

Tabel 2: Waarde van afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen in het eerste halfjaar van 2009 per land van bestemming

2009 (1^e helft) waarde in mln euro's					
Land van bestemming	Cat. A	Specificatie	Cat. B	Specificatie	TOTAAL
Argentinië	0,17	A10	0,05	B10	0,22
Australië	-		0,10	B4,B10	0,10
Brunei	0,19	A10	-		0,19
Brazilië	-		0,03	B10	0,03
Canada	11,39	A1,A8,A10	8,23	B4	19,62
Chili	0,02	A10	0,30	B10	0,32
Colombia	-		1,03	B10	1,03
Denemarken	0,52	A10	1,20	B10	1,72
Duitsland	101,19	A1,A8,A9,A10	19,77	B4,B9,B10	120,96
Egypte	0,07	A10	-		0,07
Finland	0,19	A10	5,90	B1,B10	6,09
Frankrijk	0,28	A2,A8,A9,A10	30,97	B4,B9,B10	31,25
Griekenland	-		0,20	B9,B10	0,20
India	8,90	A10	0,17	B10	9,07
Israël	0,08	A10	-		0,08
Italië	0,21	A8,A9	0,97	B4,B10	1,18
Japan	10,78	A10	-		10,78
Jemen	-		2,03	B10	2,03
Maleisië	-		1,37	B4,B10	1,37

Nieuw Zeeland	0,03	A10	-	-	0,03
Nigeria	-	-	4,78	B3	4,78
Noorwegen	1,47	A10	0,31	B4,B10	1,78
Oman	0,35	A10	0,18	B10	0,53
Oostenrijk	0,02	A8,A10	-	-	0,02
Pakistan	-	-	8,67	B4	8,67
Polen	-	-	0,06	B10	0,06
Portugal	0,01	A10	0,06	B8	0,07
Qatar	-	-	0,21	B10	0,21
Roemenië	-	-	3,01	B8,B10	3,01
Saoedi Arabië	-	-	0,12	B10	0,12
Singapore	0,01	A10	0,01	B10	0,02
Spanje	0,13	A8,A10	0,05	B10	0,18
Taiwan	10,76	A10	3,00	B10	13,76
Thailand	0,01	A10	3,06	B10	3,07
Tunesië	0,74	A10	-	-	0,74
Turkije	15,79	A8,A10	1,58	B9,B10	17,37
Uruguay	-	-	0,18	B1	0,18
USA	68,96	A8,A9,A10	2,45	B4,B7,B10	71,41
VAE	4,76	A10	-	-	4,76
Ver.Koninkrijk	3,19	A8,A10	13,15	B4,B6,B10	16,34
Zuid Afrika	-	A10	0,02	B10	0,02
Zuid Korea	2,31	A10	0,35	B10	2,66

Zweden	4,39	A8,A9,A10	1,83	B10	6,22
Zwitserland	3,12	A9,A10	8,37	B10	11,49
Overig NAVO ⁴	6,67	A10	2,92	B9, B10	9,59
Landen met waarden onder de 10.000 euro: ⁵					
Bangladesh, Ierland, Malta, Suriname, Tsjechië	0,02	A8, A9	0,01	B10	0,03
Totaal	256,73		126,70		383,43

Voetnoten behorende bij tabel 1 en tabel 2 van het eerste halfjaar van 2009

¹ De afronding naar twee cijfers achter de komma betekent voor zowel tabel 1 als tabel 2 dat subcategorieën waarvan de waarde onder de 10.000 euro blijft niet apart vermeld worden.

² De subcategorie A10 (onderdelen en componenten voor "wapens en munitie"), betreft zoals meestal vooral leveranties van onderdelen van gevechtsvliegtuigen en gevechtshelikopters aan de fabrikanten van zulke systemen in de Verenigde Staten en leveranties van onderdelen van tanks en andere militaire gevechtsvoertuigen aan de Duitse fabrikant van zulke systemen. Zo bevat A10 in deze periode bijvoorbeeld een drietal vergunningen voor de uitvoer van delen van het Groot Pantserwielvoertuig Boxer naar Duitsland met een gezamenlijke waarde van bijna € 67 miljoen. In deze subcategorie worden echter ook leveranties van (delen van) radarapparatuur ondergebracht, indien deze apparatuur dermate geïntegreerd wordt in schepen dat zij daar onderdeel van uitmaakt.

³ De subcategorie B10 onderdelen en componenten voor "overige militaire goederen" bestaat ook in deze verslagperiode uit een veelheid van kleinere leveranties van delen van militaire elektronica en delen van militaire vlieg- en voertuigen.

⁴ De post "overig NAVO" heeft doorgaans betrekking op vergunningen voor de uitvoer van onderdelen vallende onder de subcategorie A10, waarbij meerdere NAVO-landen (excl. Turkije) als eindbestemming zijn toegestaan. In de praktijk wordt dit type vergunning gebruikt bij de toeleverantie van onderdelen aan producenten die uit voorraad willen kunnen leveren aan de op de vergunning als eindgebruikers vermelde NAVO-afnemers. Zoals bij de cijfers over eerdere perioden al werd toegelicht, wordt deze post ook gebruikt voor uitvoervergunningen voor goederen die na bewerking in het buitenland de eindbestemming Nederland zullen krijgen.

⁵ In Nederland is ook de uitvoer van pistolen of geweren voor sport- of jachtdoeleinden vergunningplichtig. Indien zulke vuurwapens voor langere tijd in het buitenland zullen verblijven, ook als deze meereizen met de eigenaar, zal een vergunning voor definitieve uitvoer aangevraagd moeten worden. Een deel van de uitvoer naar de in de opsomming vermelde bestemmingslanden, waarvoor de totale vergunningwaarde de 10.000 euro niet overschreed, heeft betrekking op dergelijke uitvoertransacties.

2009 (2^e helft)

Tabel 1: Waarde van afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen in het tweede halfjaar van 2009 per categorie ¹

Hoofdcategorie A "Wapens & Munitie"	2009 (2) waarde in mln euro's
1. Tanks	-
2. Pantservoertuigen	12,00
3. Groot kaliber wapens (>12,7 mm)	-
4. Gevechtsvliegtuigen	20,70
5. Gevechtshelikopters	-
6. Oorlogsschepen	555,00
7. Geleideraketten	-
8. Klein kaliber wapens (<=12,7 mm)	0,13
9. Munitie en explosieven	8,16
10. Onderdelen en componenten voor "wapens en munitie" ²	199,80
Totaal Cat. A	795,79

Hoofdcategorie B "Overige militaire goederen"	2009 (2) waarde in mln euro's
1. Overige militaire voertuigen	0,87
2. Overige militaire vliegtuigen en helikopters	-
3. Overige militaire vaartuigen	24,79
4. Militaire elektronica	97,30
5. ABC-stoffen voor militair gebruik	-
6. Militair oefenmaterieel	0,83
7. Producten voor bepantsering en bescherming	-
8. Militaire hulp- en productieapparatuur	-
9. Militaire technologie en programmatuur	3,41
10. Onderdelen en componenten voor "overige militaire goederen" ³	103,52
Totaal Cat. B	230,72
Totaal Cat. A + B	1026,51

Tabel 2: Waarde van afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen in het tweede halfjaar van 2009 per land van bestemming

2009 (2 ^e helft) waarde in mln euro's					
Land van bestemming	Cat. A	Specificatie	Cat. B	Specificatie	TOTAAL
Argentinië	0,02	A10	0,02	B10	0,04
Australië	-	-	3,81	B10	3,81
Brunei	0,51	A10	-	-	0,51
Canada	9,59	A8, A10	55,76	B4, B9	65,35
Chili	0,58	A10	0,87	B1, B10	1,45
Denemarken	0,11	A10	1,38	B3, B4, B9, B10	1,49
Duitsland	14,83	A2, A8, A9, A10	13,20	B4, B9, B10	28,03
Egypte	1,20	A10	-	-	1,20
Finland	0,18	A8, A10	2,00	B4, B10	2,18
Frankrijk	0,55	A8, A9, A10	12,25	B4, B9, B10	12,80
Griekenland	1,54	A10	0,03	B9, B10	1,57
India	0,25	A10	0,12	B9, B10	0,37
Indonesië	0,23	A10	-	-	0,23
Italië	0,01	A8,A9	8,58	B4, B7	8,59
Jordanië	29,10	A4, A10	-	-	29,10
Maleisië	-	-	0,83	B4	0,83
Marokko	555,00	A6	-	-	555,00
Ned. Antillen	0,04	A9	-	-	0,04
Nw. Zeeland	-	-	0,10	B10	0,10

Noorwegen	0,03	A10	1,12	B4, B10	1,15
Oman	-	-	0,09	B4	0,09
Peru	0,79	A10	-	-	0,79
Portugal	7,91	A9,A10	-	-	7,91
Roemenië	-	-	24,75	B3, B10	24,75
Saoedi Arabië	-	-	5,64	B4, B9, B10	5,64
Singapore	0,33	A10	-	-	0,33
Spanje	0,33	A10	2,25	B4, B10	2,58
Taiwan	5,56	A10	-	-	5,56
Thailand	0,34	A10	15,20	B10	15,54
Tsjechië	0,01	A8, A09	-	-	0,01
Turkije	48,11	A9, A10	0,94	B9, B10	49,05
USA	97,95	A4, A8, A9, A10	8,92	B4, B9, B10	106,87
VAE	0,02	A10	4,29	B6, B10	4,31
Ver. Koninkrijk	1,18	A8, A9, A10	18,56	B4, B9, B10	19,74
Vietnam	-	-	1,00	B10	1,00
Zuid Afrika	-	-	0,08	B9, B10	0,08
Zuid Korea	0,11	A10	6,52	B10	6,63
Zweden	3,55	A8, A9,A10	2,35	B4, B10	5,90
Zwitserland	0,91	A8, A9, A10	5,33	B10	6,24
Overig NAVO ⁴	14,91	A10	34,73	B4, B6, B10	49,64
Landen met waarden onder de 10.000 euro: ⁵					
Estland, Litouwen, Malta, Oostenrijk, Pakistan, Slovenië,	0,01	A8, A10	-	-	0,01

Suriname					
Totaal	759,79		230,72		1026,51

Voetnoten behorende bij tabel 1 en tabel 2 van het tweede halfjaar van 2009

¹ De afronding naar twee cijfers achter de komma betekent voor zowel tabel 1 als tabel 2 dat subcategorieën waarvan de waarde onder de 10.000 euro blijft niet apart vermeld worden.

² De subcategorie A10 (onderdelen en componenten voor "wapens en munitie"), betreft zoals meestal vooral leveranties van onderdelen van gevechtsvliegtuigen en gevechtshelikopters aan de fabrikanten van zulke systemen in de Verenigde Staten en leveranties van onderdelen van tanks en andere militaire gevechtsvoertuigen aan de Duitse fabrikant van zulke systemen. In deze subcategorie worden echter ook leveranties van (delen van) radarapparatuur ondergebracht, indien deze apparatuur dermate geïntegreerd wordt in schepen dat zij daar onderdeel van uitmaakt. Zo bevat deze subcategorie in de verslagperiode bijvoorbeeld een vergunning t.w.v. bijna € 47 miljoen aan radarapparatuur voor de Turkse marine. Voorts is een vergunning t.w.v. bijna € 22 miljoen in deze subcategorie opgenomen voor levering van lanceerinrichtingen voor luchtverdedigingsraketten aan de VS.

³ De subcategorie B10 onderdelen en componenten voor "overige militaire goederen" bestaat ook in deze verslagperiode uit een veelheid van kleinere leveranties van delen van militaire elektronica en delen van militaire vlieg- en voertuigen, zoals de NH90 helikopter en het Boxer pantservoertuig. Een van de grotere vergunningen in de subcategorie B10 betrof ditmaal de levering van C3- en radarsystemen voor patrouillevaartuigen van de Thaise marine t.w.v. meer dan € 15 miljoen.

⁴ De post "overig NAVO" heeft doorgaans betrekking op vergunningen voor de uitvoer van onderdelen vallende onder de subcategorie A10, waarbij meerdere NAVO-landen (excl. Turkije) als eindbestemming zijn toegestaan. In de praktijk wordt dit type vergunning gebruikt bij de toelevering van onderdelen aan producenten die uit voorraad willen kunnen leveren aan de op de vergunning als eindgebruikers vermelde NAVO-afnemers. Zoals bij de cijfers over eerdere perioden al werd toegelicht, wordt deze post ook gebruikt voor uitvoervergunningen voor goederen die na bewerking in het buitenland de eindbestemming Nederland zullen krijgen.

⁵ In Nederland is ook de uitvoer van pistolen of geweren voor sport- of jachtdoeleinden vergunningplichtig. Indien zulke vuurwapens voor langere tijd in het buitenland zullen verblijven, ook als deze meereizen met de eigenaar, zal een vergunning voor definitieve uitvoer aangevraagd moeten worden. Een deel van de uitvoer naar de in de opsomming vermelde bestemmingslanden, waarvoor de totale vergunningwaarde de 10.000 euro niet overschreed, heeft betrekking op dergelijke uitvoertransacties.

2009 (totaal)

Tabel 1: Waarde van afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen in 2009
*per categorie*¹

Hoofdcategorie A "Wapens & Munitie"	2009 waarde in mln euro's
1. Tanks	11,34
2. Pantservoertuigen	12,03
3. Groot kaliber wapens (>12,7 mm)	-
4. Gevechtsvliegtuigen	20,70
5. Gevechtshelikopters	-
6. Oorlogsschepen	555,00
7. Geleideraketten	-
8. Klein kaliber wapens (<=12,7 mm)	0,25
9. Munitie en explosieven	8,91
10. Onderdelen en componenten voor "wapens en munitie" ²	444,29
Totaal Cat. A	1052,52

Hoofdcategorie B "Overige militaire goederen"	2009 waarde in mln euro's
1. Overige militaire voertuigen	6,87
2. Overige militaire vliegtuigen en helikopters	-
3. Overige militaire vaartuigen	29,57
4. Militaire elektronica	131,64
5. ABC-stoffen voor militair gebruik ³	-
6. Militair oefenmaterieel	0,84
7. Producten voor bepantsering en bescherming	0,01
8. Militaire hulp- en productieapparatuur	3,06
9. Militaire technologie en programmatuur	36,87
10. Onderdelen en componenten voor "overige militaire goederen" ²	148,56
Totaal Cat. B	357,42
Totaal Cat. A + B	1409,94

Tabel 2: Waarde van afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen in 2009
per land van bestemming

2009 (totaal) waarde in mln euro's					
Land van bestemming	Cat. A	Specificatie	Cat. B	Specificatie	TOTAAL
Argentinië	0,19	A10	0,07	B10	0,26
Australië	-	-	3,91	B4,B10	3,91
Brazilië	-	-	0,03	B10	0,03
Brunei	0,70	A10	-	-	0,70
Canada	20,98	A1, A8, A10	63,99	B4, B9	84,97
Chili	0,60	A10	1,17	B1, B10	1,77
Colombia	-	-	1,03	B10	1,03
Denemarken	0,63	A10	2,58	B3, B4, B9, B10	3,21
Duitsland	116,02	A1, A2, A8, A9, A10	32,97	B4, B9, B10	148,99
Egypte	1,27	A10	-	-	1,27
Finland	0,37	A8, A10	7,90	B1, B4, B10	8,27
Frankrijk	0,83	A2,A8, A9, A10	43,22	B4, B9, B10	44,05
Griekenland	1,54	A10	0,23	B9, B10	1,77
India	9,15	A10	0,29	B9, B10	9,44
Indonesië	0,23	A10	-	-	0,23
Israël	0,08	A10	-	-	0,08
Italië	0,22	A8,A9	9,55	B4, B7, B10	9,77
Japan	10,78	A10	-	-	10,78
Jemen	-	-	2,03	B10	2,03

Jordanië	29,10	A4, A10	-	-	29,10
Maleisië	-	-	2,20	B4, B10	2,20
Marokko	555,00	A6	-	-	555,00
Ned. Antillen	0,04	A9	-	-	0,04
Nieuw Zeeland	0,03	A10	0,10	B10	0,13
Nigeria	-	-	4,78	B3	4,78
Noorwegen	1,50	A10	1,43	B4, B10	2,93
Oman	0,35	A10	0,27	B4, B10	0,62
Oostenrijk	0,02	A8, A10	-	-	0,02
Pakistan	-	-	8,67	B4	8,67
Peru	0,79	A10	-	-	0,79
Polen	-	-	0,06	B10	0,06
Portugal	7,92	A9, A10	0,06	B8	7,98
Qatar	-	-	0,21	B10	0,21
Roemenië	-	-	27,76	B3, B8, B10	27,76
Saoedi Arabië	-	-	5,76	B4, B9, B10	5,76
Singapore	0,34	A10	0,01	B10	0,35
Spanje	0,46	A8, A10	2,30	B4, B10	2,76
Taiwan	16,32	A10	3,00	B10	19,32
Thailand	0,35	A10	18,26	B10	18,61
Tsjechië	0,01	A8, A09	-	-	0,01
Tunesië	0,74	A10	-	-	0,74
Turkije	63,90	A8, A9, A10	2,52	B9, B10	66,42

Uruguay	-	-	0,18	B1	0,18
USA	166,91	A4, A8, A9, A10	11,37	B4, B7, B9, B10	178,28
VAE	4,78	A10	4,29	B6, B10	9,07
Ver. Koninkrijk	4,37	A8, A9, A10	31,71	B4, B6, B9, B10	36,08
Vietnam	-	-	1,00	B10	1,00
Zuid Afrika	-	-	0,10	B9, B10	0,10
Zuid Korea	2,42	A10	6,87	B10	9,29
Zweden	7,94	A8, A9, A10	4,18	B4, B10	12,12
Zwitserland	4,03	A8, A9, A10	13,70	B10	17,73
Overig NAVO ⁴	21,58	A10	37,65	B4, B6, B9, B10	59,23
Landen met waarden onder de 10.000 euro: ⁵					
Bangladesh, Estland, Ierland, Litouwen, Malta, Slovenië, Suriname	0,03	A8, A10	0,01	B10	0,04
Totaal	1052,52		357,42		1409,94

Voetnoten behorende bij tabel 1 en tabel 2 van 2009 (totaal)

¹ De afronding naar twee cijfers achter de komma betekent voor zowel tabel 1 als tabel 2 dat subcategorieën waarvan de waarde onder de 10.000 euro blijft niet apart vermeld worden.

² Voor een toelichting over de belangrijkste leveranties die in het verslagjaar onder de categorieën A10 en B10 vielen, zij verwezen naar de verklarende voetnoten bij de tabellen over de 1e helft 2009 en de 2e helft 2009.

³ De categorie B5 is zoals altijd een leeg veld. Dit betekent dat er geen uitvoer van ABC-stoffen voor militair gebruik plaatsheeft, maar betekent voor de goede orde niet dat er nooit stoffen uitgevoerd worden die op lijst 1 van het Verdrag Chemische Wapens voorkomen. Het Nederlandse TNO doet wel onderzoek naar de beschermingsmogelijkheden tegen chemische wapens en produceert en verwerkt daarbij ook wel kleine hoeveelheden lijst 1 stoffen. Ook kan het voorkomen dat TNO zulke stoffen uitwisselt met collega-laboratoria in andere landen voor hetzelfde doel: onderzoek naar beschermingsmogelijkheden of naar methoden om deze stoffen snel onschadelijk te maken. Die productie, verwerking en uitwisseling staan uiteraard onder strikt toezicht van de Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons, niet alleen door middel van notificatieverplichtingen ingevolge het

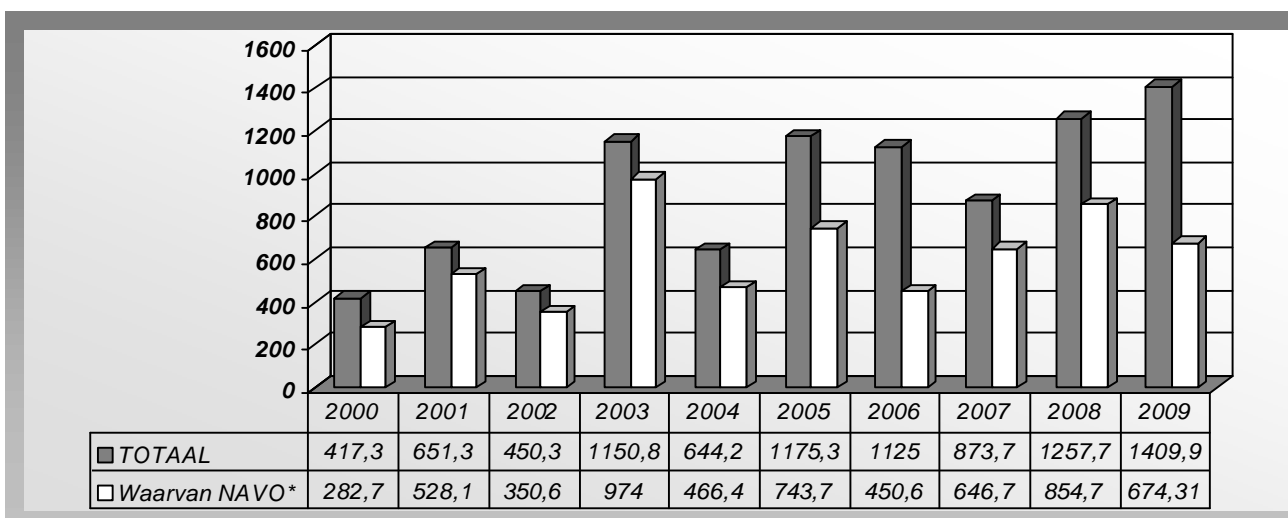
verdrag, maar ook door inspecties ter plaatste door speciale inspectieteams van de OPCW. De in Nederland gevestigde OPCW is daarenboven ook zelf een opdrachtgever voor TNO. Twee maal per jaar vindt in het kader van het Verdrag Chemische Wapens de "proficiency test" plaats, de bekwaamheidstest waaraan alle laboratoria moeten deelnemen die willen worden geaccrediteerd als OPCW-laboratorium. Voor deze test vraagt OPCW één van de laboratoria om de elders te toetsen monsters te prepareren. Het Nederlandse TNO wordt hiervoor geregeld gevraagd. Die monsters kunnen allerlei chemicaliën bevatten: van lijst 1-stoffen (verbindingen die zelf tot de chemische wapens gerekend worden) tot bij wijze van spreken keukenzout aan toe. Vanwege de kleine hoeveelheden chemicaliën en het niet-militaire gebruik, wordt de uitvoer ervan niet zichtbaar in de statistieken, maar bovendien is de OPCW als internationale organisatie ontheven van de verplichting om te voldoen aan de exportcontroleregels. Die immuniteit geldt ook voor de instanties en bedrijven die door de OPCW voor de zending worden ingeschakeld (zoals monsterpreparateur en vervoerder). Er zijn voor dit type zendingen dus geen uitvoervergunningen vereist, maar Nederland heeft als gastland wel bedongen dat de OPCW op handen staande zendingen op vrijwillige basis aanmeldt, zodat toch enig zicht gehouden kan worden op de verzending van monsters die mogelijk een lijst 1 stof zouden kunnen bevatten.

⁴ De post "overig NAVO" heeft doorgaans betrekking op vergunningen voor de uitvoer van onderdelen vallende onder de subcategorie A10, waarbij meerdere NAVO-landen (excl. Turkije) als eindbestemming zijn toegestaan. In de praktijk wordt dit type vergunning gebruikt bij de toeleverantie van onderdelen aan producenten die uit voorraad willen kunnen leveren aan de op de vergunning als eindgebruikers vermelde NAVO-afnemers. Zoals bij de cijfers over eerdere perioden al werd toegelicht, wordt deze post ook gebruikt voor uitvoervergunningen voor goederen die na bewerking in het buitenland de eindbestemming Nederland zullen krijgen.

⁵In Nederland is ook de uitvoer van pistolen of geweren voor sport- of jachtdoeleinden vergunningplichtig. Indien zulke vuurwapens voor langere tijd in het buitenland zullen verblijven, ook als deze meereizen met de eigenaar, zal een vergunning voor definitieve uitvoer aangevraagd moeten worden. Een deel van de uitvoer naar de in de opsomming vermelde bestemmingslanden, waarvoor de totale vergunningwaarde de 10.000 euro niet overschreed, heeft betrekking op dergelijke uitvoertransacties.

Bijlage 2: Ontwikkeling Nederlandse wapenexport 2000 - 2009

(waarde afgegeven vergunningen in miljoenen euro's)

* in 2009 waren de volgende 28 landen lid van de NAVO:

Albanië, België, Bulgarije, Canada, Denemarken, Duitsland, Estland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Italië, Letland, Litouwen, Luxemburg, Kroatië, Nederland, Noorwegen, Polen, Portugal, Roemenië, Slovenië, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Turkije, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten van Amerika en IJsland.

**Bijlage 3: Waarde van afgegeven vergunningen
voor de doorvoer van militaire goederen
in 2009 ¹
per land van bestemming**

2009 <i>waarde in mln euro's</i>					
Land van bestemming	Cat. A	Specificatie	Cat.B	Specificatie	Totaal
Algerije	-	-	0,04	B10	0,04
India	1,54	A10	3,56	B10	5,10
Maleisië	-	-	0,03	B4	0,03
Mali	-	-	0,15	B1	0,15
Oekraïne	0,44	A10	-	-	0,44
Rusland	0,04	A9	-	-	0,04
Tanzania	0,03	A8, A9	-	-	0,03
VAE	-	-	12,85	B4	12,85
Zuid Afrika	0,30	A2	0,01	B7	0,31
Zuid Korea	0,01	A10	-	-	0,01
Landen met waarden onder de 10.000 euro					
Filippijnen, Israël, Letland	0,01	A8, A10		-	0,01
TOTAAL	2,37		16,64		19,01

¹ Sinds augustus 2008 is alle doorvoer van militaire goederen, voor zover er geen bondgenoten (EU/NAVO+) bij betrokken zijn, vergunningplichtig. Voor doorvoer waar wel een bondgenoot bij betrokken is, geldt een meldplicht. Informatie over die meldingen wordt verstrekt op de website www.exportcontrole.ez.nl. Meer informatie over de afgegeven doorvoervergunningen waarvan hier in bijlage 3 de waarde is vermeld, is ook op die website te vinden, zij het niet bij de doorvoermeldingen, maar bij de maandrapportages militaire goederen.

**Bijlage 4: Afgewezen vergunningaanvragen en sondages 2009,
genotificeerd in het kader van het EU Gemeenschappelijk Standpunt
(GS 2008/944)**

Datum notificatie	Nummer	Land van bestemming ¹	Korte omschrijving ²	Ontvanger	Eind gebruiker	Reden voor weigering
19-06-2009	NL 01/2009	Ecuador vanuit Servië	Granaten en munitie	Defensie, Ecuador	idem	Criterium 2
19-06-2009	NL 02/2009	Iran	Vliegtuigonderdelen (civiel / catch all)	ANA Trading Co. Ltd.	idem	Criterium 1
19-06-2009	NL 03/2009	Israël	Delen warmtebeeld-apparatuur voor raket-lanceerinstallatie	Rafael, Israël	Defensie, Israël	Criteria 2, 3, 4 en 6
19-06-2009	NL 04/2009	Azerbeidzjan	Aluminium profielen voor raketlanceerinstallatie	Israel Military Industries	Defensie, Azerbeidzjan	Criterium 1
19-06-2009	NL 05/2009	Rwanda	Aluminiumprofielen voor raketlanceerinstallatie	Israel Military Industries	Defensie, Rwanda	Criterium 4
19-06-2009	NL 06/2009	Turkije	Enkelloops geweer + munitie en onderdelen	Schietclub, Turkije	idem	Criterium 7
19-06-2009	NL 07/2009	India via Israël	2e generatie beeldversterkerbuizen	New Noga Light Ltd, Israël	Binnenlandse Zaken, India	Criteria 3, 4 en 6
19-06-2009	NL 08/2009	Servië	Nachtkijker	Centar Novih Technologija D.O.O., Servië	idem	Criterium 7
19-06-2009	NL 09/2009	Israël vanuit Brazilië	Munitie, kal 9mm	North Arms R 2002 Ltd., Israel	idem	Criteria 2, 3, 4 en 6
19-06-2009	NL 10/2009	Filippijnen	Warmtebeeldkijker	Defensie, Filippijnen	idem	Criterium 2
19-06-2009	NL 11/2009	Vietnam	Warmtebeeldkijker	Defensie, Vietnam	idem	Criterium 2
10-09-2009	NL 12/2009	Suriname	Pistolen	Schietclub, Suriname	idem	Criterium 7
16-10-2009	NL 13/2009	Iran	Camouflage verf (civiel / catch all)	Iran Helicopter Support and Renewal Company	Tavanir, Teheran, Iran	Criterium 1
02-11-2009	NL 14/2009	Venezuela via Denemarken en Spanje	Decoy lancerings systemen	Terma A/S, Denmark en Navantia S.A., Spain	Marine, Venezuela	Criteria 4 en 5
22-12-2009	NL 15/2009	Israël	2e generatie beeldversterkerbuizen	Elbit Systems Ltd, Israël	idem	Criteria 2, 3, 4, 6 en 7
22-12-2009	NL 16/2009	Pakistan via Brazilië	Raketkoppen	Defensie, Pakistan	idem	Criteria 3, 4, 5, 6 en 7
22-12-2009	NL 17/2009	Israël vanuit Brazilië	Munitie, kal 9mm	North Arms R 2002 Ltd, Israel	idem	Criterium 7
22-12-2009	NL 18/2009	Russische Federatie vanuit Israël	UAV met onderdelen	Federal Security Services , RF	idem	Criteria 2, 3 en 4

Voetnoten bij bijlage 4:

¹ Indien bij "Land van bestemming" de term "via" gebruikt wordt, betreft het een beoogde uitvoer via het genoemde land naar de eveneens genoemde eindbestemming. Wordt echter de term "vanuit"

gebruikt dan betreft het een beoogde doorvoer vanuit het genoemde land naar de eveneens genoemde bestemming via Nederland

² Indien goederen voor tweërlei gebruik bedoeld zijn voor leger, politie of veiligheidsdiensten van het beoogde land van eindbestemming, dan geldt voor afgewezen aanvragen en sondages dat Nederland deze ook in EU-verband notificeert.

Bijlage 5: Overzicht van door de regering aan buitenlandse partijen verkocht overtollig defensiematerieel in 2009 ¹

Type materieel	Aan/via ²	Land van eindbestemming	Eindgebruiker
Stinger trainingssystemen	n.v.t.	Verenigd Koninkrijk	Ministerie van Defensie
Testapparatuur Leopard 2 tank	Krauss Maffei Wegmann GmbH Duitsland	Onbekend ²	Onbekend ²
Onderdelen Goalkeeper	Thales Nederland N.V.	Zuid-Korea	Ministerie van Defensie
Leopard 2A4-torens en Leopard 2A4 lestantk	Flensburger Fahrzeugbau GmbH Duitsland	Onbekend ²	Onbekend ²
F-16 <i>Midlife Update</i> vliegtuigen	n.v.t.	Chili	Ministerie van Defensie
AN/ALQ-131 storingpods	n.v.t.	Jordanië	Ministerie van Defensie
Gereedschapsets Leopard 2	Star Defence Logistic & Engineering Spanje	Noorwegen	Ministerie van Defensie
Wielvoertuigen, aanhangwagens en keukenwagens	n.v.t.	Chili	Ministerie van Defensie
Reservedelen Leopard 2A4 tank	WIBA B.V. Nederland	Canada	Ministerie van Defensie
Infrastructuur keuken en restaurant Tarin Kowt Afghanistan	n.v.t.	Australië	Ministerie van Defensie
Totale waarde van de contracten			Ca € 110 miljoen

Voetnoten bij bijlage 5:

¹ Het vermelde bedrag is gebaseerd op de waarde van de in 2009 gesloten contracten. Daadwerkelijke levering van de goederen heeft niet in alle gevallen in 2009 plaatsgevonden.

² De verkoop van overtollig defensiematerieel vindt soms plaats aan de oorspronkelijke producent. Soms is verkoop van overtollig defensiematerieel ook mogelijk via een particulier bedrijf ten behoeve van een bij de verkoop reeds bekende en geaccordeerde eindgebruiker, dan wel aan een particulier bedrijf voor eigen gebruik. Een andere mogelijkheid is nog verkoop aan een particulier bedrijf in een ander EU/NAVO+ land, waarbij de exacte eindbestemming en eindgebruiker van het materieel nog niet bekend zijn. In dat geval wordt via een Internationaal Importcertificaat vastgelegd dat eventuele (weder-)export onder de controle van het betreffende EU/NAVO+ land zal staan.

Bijlage 6:

Overzicht van in 2009 beantwoorde schriftelijke vragen en toegezonden brieven aan de Tweede Kamer, betreffende het wapenexportbeleid

12-11-2009, Kamerstuk 2009-2010, 22054, nr. 153, Tweede Kamer

Brief van de staatssecretaris van Economische Zaken met overzicht van de waarde van de in het eerste halfjaar 2009 afgegeven vergunningen voor de uitvoer van militaire goederen per categorie en per land van eindbestemming

02-10-2009, Kamerstuk 2009-2010, 22054, nr. 149, Tweede Kamer

Brief over het Nederlands wapenexportbeleid in 2008. Rapportage over de uitvoer van militaire goederen van de staatssecretaris van Economische Zaken en de minister van Buitenlandse Zaken mede namens de minister voor Ontwikkelingssamenwerking

30-06-2009, Kamerstuk 2008-2009, 22054, nr. 148, Tweede Kamer

Brief staatssecretaris van Economische Zaken over uitstel tot na het zomerreces van toezending van het jaarrapport over het wapenexportbeleid in 2008

26-06-2009, Kamerstuk 2008-2009, 26488, nr. 188, Tweede Kamer

Brief staatssecretaris van Defensie met antwoorden op 14 vragen van de vaste commissie voor Defensie inzake de verkoop van jachtvliegtuigen aan Chili (2)

18-06-2009, Kamerstuk 2008-2009, 26488, nr. 186, Tweede Kamer

Brief staatssecretaris van Defensie met antwoorden op 32 vragen van de vaste commissie voor Defensie inzake de verkoop van jachtvliegtuigen aan Chili (1)

25-05-2009, Kamerstuk 2008-2009, 26488, nr. 183, Tweede Kamer

Brief staatssecretaris van Defensie over de verkoop van jachtvliegtuigen aan Chili

18-05-2009, Kamerstuk 2008-2009, 22054, nr. 147, Tweede Kamer

Brief staatssecretaris van Defensie over verkoop Leopard 2A4-tanks

13-05-2009, Kamerstuk 2008-2009, 22054, nr. 146, Tweede Kamer

Brief met antwoorden op lijst van 67 vragen van de vaste commissie voor Economische Zaken naar aanleiding van de rapportage wapenexportbeleid in de eerste helft van 2008

28-04-2009, Kamervragen met antwoord 2008-2009, nr. 2500

Vragen van het lid Van Velzen (SP) aan de staatssecretaris van Economische Zaken over controle op buitenlandse wapenproductie onder Nederlandse licentie. (Ingezonden 23 maart 2009)

06-04-2009, Kamervragen met antwoord 2008-2009, nr. 2229

Vragen van de leden Peters (GroenLinks) en Van Bommel (SP) aan de minister van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris van Economische Zaken over de doorvoer van militaire goederen. (Ingezonden 11 maart 2009)

20-03-2009, Kamerstuk 2008-2009, 22054, nr. 145, Tweede Kamer

Brief staatssecretaris van Economische Zaken met reactie op vraag naar aanleiding van de toegezonden cijfermatige rapportage wapenexport eerste helft 2008 en de vraag om actualisering van de wapenexportcijfers op de website van EZ

19-03-2009, Kamervragen met antwoord 2008-2009, nr. 2001

Vragen van het lid Van Velzen (SP) aan de staatssecretaris van Economische Zaken en de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties over wapenhandel en wapenexport via de Nederlandse Antillen. (Ingezonden 10 februari 2009)

27-02-2009, Kamervragen met antwoord 2008-2009, nr. 1708

Vragen van het lid Van Velzen (SP) aan de staatssecretaris van Economische Zaken en de ministers van Defensie en van Justitie over mogelijke diefstal van Nederlandse wapentechnologie. (Ingezonden 23 januari 2009)

27-02-2009, Kamervragen met antwoord 2008-2009, nr. 1707

Vragen van de leden Peters (GroenLinks) en Van Bommel (SP) aan de minister van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris van Economische Zaken over de doorvoer van militaire goederen. (Ingezonden 16 januari 2009)

17-02-2009, Kamervragen met antwoord 2008-2009, nr. 1579

Vragen van de leden Peters (GroenLinks) en Van Bommel (SP) aan de ministers van Buitenlandse Zaken en Economische Zaken over het gebruik van witte fosfor door Israël bij aanval op Gaza.
(Ingezonden 22 januari 2009)

11-02-2009, Kamerstuk 2008-2009, 22054, nr. 144, Tweede Kamer

Brief minister van Buitenlandse Zaken over de herziene EU-Gedragscode inzake Wapenexporten die is omgezet in een juridisch bindend Gemeenschappelijk Standpunt